

Podsumowując, należy zachęcić jak największe grono czytelników do skorzystania z prezentowanej publikacji. Wnosi ona do polskiej biblioteki teologicznej stronicę lekkie i przejrzyste ze względu na styl i formę. Wnosi tematy ważne i aktualne, konieczne do przemyślenia na nowo w obecnych czasach z odwołaniem się do doświadczenia posiadanego w tym względzie przez Kościół. Wskazuje „inną stronę Kościoła”, o której nieraz zapominamy lub jej nawet nie znamy. Świat nie może się obejść bez świętych. Także sam Kościół bardzo ich potrzebuje...

ks. Robert Ptak SCJ

CARLOS ENCINA COMMENTZ, *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2011, ss. 38 (*Kiedy i jak odwoływać się do Penitencjarii Apostolskiej*, Wydawnictwo Księży Sercanów DEHON, Kraków – w przygotowaniu).

Nakładem watykańskiego wydawnictwa Libreria Editrice Vaticana ukazała się na początku 2011 roku publikacja autorstwa ks. Carlosa Enciny Commentza zatytułowana *Quando e come ricorrere alla Penitenzieria Apostolica* (*Kiedy i jak odwoływać się do Penitencjarii Apostolskiej*). Autor, będąc pracownikiem Penitencjarii Apostolskiej, ukazuje wiernym działalność oraz sposób odniesienia się do tej najstarszej dykasterii Stolicy Apostolskiej w sprawach jej zarezerwowanych. Jej kompetencje zostały określone przez Jana Pawła II w art. 117-120 Konstytucji apostolskiej o Kurii Rzymskiej *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 roku. Trybunał ten, wymieniony we wspomnianym dokumencie jako pierwszy wśród Trybunałów Stolicy Apostolskiej (Penitencjaria Apostolska, Sygnatura Apostolska, Rota Rzymska), zajmuje się problemami zakresu wewnętrznego wiernych oraz sprawami związanymi z udzielaniem i praktyką odpustów, z wyjątkiem kwestii dogmatycznej tych odpustów, które w tym przypadku są zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary. W zakresie wewnętrznym, zarówno sakramentalnym, jak i pozasakramentalnym, dykasteria udziela przede wszystkim absolucji, dyspens, zamiany, sanacji oraz wielu innych łask. Ponadto troszczy się,

nawiązując do swych historycznych korzeni sięgających XI wieku, o zapewnienie w bazylikach patriarchalnych Rzymu wystarczającej liczby spowiedników, wyposażonych w odpowiednie upoważnienia. Należy podkreślić, że kompetencje Penitencjarii Apostolskiej są ściśle związane z *salus animarum*. Jednak mimo wagi rozpatrywanych przez nią spraw współcześnie zauważa się – nie tylko wśród wiernych, ale także wśród duchownych – nieznajomość nie tylko historii, ale przede wszystkim zakresu uprawnień oraz sposobu odniesienia się do tego trybunału w sprawach wewnętrznych, związanych w większości przypadków z sakramentem spowiedzi świętej. Po części jest to podyktowane absencją opracowań dotyczących działalności tak ważnej dykasterii Kurii Rzymskiej, związanej z dobrem dusz wiernych. Stąd też publikacja ta – jak wyjaśnia autor we wprowadzeniu – ma wypełnić powstałą lukę i przybliżyć naturę oraz zakres działalności Penitencjarii Apostolskiej oraz ukazać, w jaki sposób powinno się jej przedkładać sprawy do rozwiązania.

Dzieło niewielkich rozmiarów składa się ze *Słowa wstępnego* autorstwa Wielkiego Penitencjarza kard. Fortunato Baldellego, *Wprowadzenia*, siedmiu rozdziałów oraz *Zakończenia*. Zasadnicza część opracowania, ukazująca naturę, kompetencje, metodę pracy oraz sposób odniesienia się do Penitencjarii, jest napisana w formie pięćdziesięciu pytań i odpowiedzi, sformułowanych w języku prostym i zrozumiałym dla wszystkich wiernych.

W pierwszym rozdziale autor, w trzech postawionych przez siebie pytaniach i krótkich, ale wyczerpujących odpowiedziach, ukazał kompetencje i strukturę Penitencjarii Apostolskiej. Trybunał ten zajmuje się sprawami odnoszącymi się do forum wewnętrznego – również niesakramentalnego – oraz kwestiami związanymi z udzielaniem odpustów. W zakresie wewnętrznym Penitencjaria posiada przede wszystkim kompetencję udzielania rozgrzeszeń, dyspens oraz innych łask zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej. Ponadto rozstrzyga sprawy związane ze sprawowaniem sakramentu pokuty. Na jej czele stoi Wielki Penitencjarz, obdarzony godnością kardynalską, który w czasie wakatu Stolicy Apostolskiej – w przeciwieństwie do innych przewodniczących dykasterii Kurii Rzymskiej – kontynuuje, i to bez żadnych ogra-

niczeń, wypełnianie obowiązków związanych z piastowanym urzędem. Jak zauważa autor książki, zakres obowiązków, wpływający z piastowania funkcji Wielkiego Penitencjarza, jest bardzo duży, gdyż dotyczy sprawowania pełnej „władzy kluczy” Biskupa Rzymu w sprawach wewnętrznych. Jednak sprawowanie tej władzy, powierzonej przez papieża, ma pewne ograniczenie. Przed podjęciem ważniejszych decyzji Kardynał Penitencjarz jest zobowiązany zacerpnąć opinii swoich współpracowników. Stąd też zarówno w kierowaniu Penitencjarią Apostolską, jak i w podejmowaniu decyzji w skomplikowanych sprawach wspomaga go rada prałatów, składająca się z regensa, teologa, kanonisty i pozostałych członków rady. Stanowiska te są powierzane wyłącznie duchownym z racji rozpatrywania spraw sumienia. Regens, który zastępuje Wielkiego Penitencjarza ilekroć ten jest nieobecny, jest odpowiedzialny przede wszystkim za codzienne funkcjonowanie Trybunału. Przewodniczy on spotkaniom studyjnym z udziałem rady i pozostałych pracowników Trybunału, aby przygotować i przedstawić do decyzji Wielkiego Penitencjarza konkretne propozycje rozwiązań spraw, które zostały przedłożone Penitencjarii.

W rozdziale drugim autor publikacji w trzydziestu pięciu pytaniach i odpowiedziach prezentuje przestępstwa podlegające kompetencji Penitencjarii Apostolskiej oraz procedurę uwolnienia w zakresie wewnętrznym z zaciągniętych kar. W Kościele łacińskim, ze względu na ciężkość popełnionego czynu, prawodawca Kodeksu z 1983 roku rezerwuje Stolicy Apostolskiej uwolnienie z ekskomuniki *latae sententiae*, zaciągniętej w przypadku popełnienia pięciu następujących przestępstw: profanacji postaci eucharystycznych (kan. 1367), bezpośredniego naruszenia tajemnicy sakramentu pokuty (kan. 1388 § 1), rozgrzeszenia współnika w grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu (kan. 1378), agresji fizycznej wobec osoby Biskupa Rzymskiego oraz konsekracji biskupiej bez mandatu papieskiego (kan. 1370 § 1). Autor wyjaśnia, na czym polega każde z wymienionych przestępstw oraz skutki zaciągnięcia kary ekskomuniki wiążącej mocą samego prawa. Precyzuje także, kto podlega karom kościelnym i w jaki sposób można się od tych kar uwolnić. Należy w tym miejscu zauważyć brak odniesienia się w publikacji do pozostałych przestępstw określonych w prawo-

dawstwie pozakodeksowym, których popełnienie skutkuje karą ekskomuniki *latae sententiae*, zarezerwowaną Stolicy Apostolskiej. Są to bezpośrednie lub pośrednie naruszenie tajemnicy związanej z wyborem papieża¹ oraz usiłowanie udzielenia kobiecie święceń².

Sam fakt rezerwacji dla Stolicy Apostolskiej kompetencji uwolnienia z kary ekskomuniki *latae sententiae* oznacza, że tylko kompetentne jej dykasterie są uprawnione do uchylecia zaciągniętej kary. Władzę uwolnienia w zakresie wewnętrznym posiada Penitencjaria Apostolska. Może to nastąpić tylko w przypadkach tajnych, a także jeśli kara ekskomuniki nie została zdeklarowana na forum zewnętrznym. W tym miejscu autor wyjaśnia procedurę odniesienia się do Penitencjarii Apostolskiej, którą powinni znać wszyscy spowiednicy. W większości przypadków bowiem uwolnienie w zakresie wewnętrznym następuje za pośrednictwem spowiednika z zachowaniem właściwych procedur, gwarantujących charakter sakramentalny samej abszolucji i uchyleniu z kary. Penitent, przystępując do sakramentalnej spowiedzi, może wyznać fakt popełnienia przestępstwa, którego skutkiem było zaciągnięcie mocą samego prawa ekskomuniki zarezerwowanej dla Stolicy Apostolskiej. Spowiednik nie powinien zachować się obojętnie wobec penitenta okazującego skruchę i żal oraz czującego pragnienie jak najszybszego pojednania się z Bogiem i przystąpienia do Komunii Świętej. Powinien skorzystać w tej sytuacji z uprawnienia, jakie przyznaje mu prawodawca w kan. 1357 KPK/83. Uprawnienie to ma zastosowanie w tzw. przypadku nagłym (*casus urgens*), charakteryzującym się pragnieniem rychłego przystąpienia do przyjmowania sakramentów oraz pewnymi trudnościami duchowymi penitenta, wynikającymi z faktu pozostawania w stanie grzechu ciężkiego aż do momentu zniesienia kary kościelnej przez kompetentną władzę kościelną. W tej sytuacji spowiednik, korzystając ze wspomnianego uprawnienia, uwalnia penitenta od

¹ Por. Giovanni Paolo II, *Costituzione apostolica Universi Dominici Gregis*, 22.02. 1996, nr 58, w: *Enchiridion Vaticanum* 15 (1996), s. 147.

² Por. Congregazione per la Dottrina della Fede, *Decreto generale circa il delitto di attentata ordinazione sacra di una donna*, 19.12.2007, w: *Enchiridion Vaticanum* 24 (2007), s. 1249-1250.

kary ekskomuniki zarezerwowanej dla Stolicy Apostolskiej, biorąc na siebie w większości przypadków obowiązek zwrócenia się do Penitencjarii Apostolskiej po instrukcje, które powinny być przekazane penitentowi podczas ponownej spowiedzi, czy też w inny – gwarantujący zachowanie tajemnicy – ustalony z penitentem sposób. Takie odniesienie do Penitencjarii następuje, oprócz osobistego wstawienia się w jej siedzibie, w formie zwykłego listu, z pominięciem w jego treści imienia i nazwiska penitenta, miejsca jego zamieszkania, parafii pochodzenia, a także innych informacji, które ewentualnie mogłyby się przyczynić do naruszenia tajemnicy spowiedzi. List ten jest przesyłany na prosty adres: Penitenzieria Apostolica – 00120 Città del Vaticano. Nie jest możliwe, z racji dostępu osób trzecich, skorzystanie z pomocy współczesnych środków elektronicznych, takich jak faks czy internet. Treść listu może być sformułowana w jakimkolwiek języku. Autor zaleca przedstawienie meritum sprawy w jednym z następujących języków: włoskim, angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim, portugalskim, polskim i łańskim. W zasadniczy sposób ułatwi to pracę Penitencjarii oraz przyczyni się do uzyskania odpowiedzi w krótkim terminie. Zazwyczaj decyzje są wydawane w ciągu dwudziestu czterech godzin od momentu otrzymania listu od spowiednika.

Zwracając się do Penitencjarii, spowiednik powinien podać rodzaj popełnionego przestępstwa oraz okoliczności jego popełnienia. Autor szczegółowo wylicza dane, jakie należy wskazać w odniesieniu się do Penitencjarii Apostolskiej w przypadku popełnienia trzech przestępstw. Pominięcie przez autora pozostałych zarezerwowanych wykroczeń jest podyktowane rzadkością ich popełniania, a także – jeśli są już popełniane – faktem wywołania zazwyczaj skutków na forum publicznym (np. agresja fizyczna wobec papieża), co wyklucza możliwość rozpatrywania ich przez Trybunał Penitencjarii Apostolskiej. W przypadku profanacji postaci eucharystycznej należy podać następujące informacje: przybliżony wiek penitenta oraz stan jego zdrowia psychicznego; kiedy, ile razy i w jaki sposób popełnił przestępstwo; co było motywem jego popełnienia; czy zostało popełnione indywidualnie bądź przy współudziale innych, bądź z inspiracji jakiejś sekty. Natomiast spowiednik, przedstawiając fakt popełnienia przez kapłana-penitenta

przestępstwa bezpośredniej zdrady tajemnicy spowiedzi, powinien podać przybliżony wiek kapłana; kiedy, ile razy i w jakich okolicznościach została ujawniona tajemnica spowiedzi; czy wyjawienie tajemnicy było popełnione świadomie, czy raczej było następstwem niezachowania należytej ostrożności; czy ujawnienie tajemnicy wyrządziło jakieś szkody penitentowi. Ponadto winien przedstawić własną ocenę wiarygodności kapłana w zakresie dalszego sprawowania sakramentu pokuty. W przypadku popełnienia przestępstwa udzielenia rozgrzeszenia współnikowi grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu należy w rekursie do Penitencjarii: podać przybliżony wiek zarówno kapłana, jak i współnika grzechu; płeć oraz stan współnika grzechu (celibetariusz, związany węzłem małżeńskim, zakonnik, duchowny); ile razy i kiedy ostatni raz miało miejsce rozgrzeszenie; czy zerwał grzeszne relacje ze współnikiem. Oprócz tego spowiednik powinien nakreślić także aktualną postawę kapłańską penitenta, m.in. w kwestii sprawowania Eucharystii, modlitwy itd.

Przekazanie Penitencjarii tych informacji przez spowiednika ułatwia podjęcie właściwej decyzji wraz z określeniem odpowiedniej pokuty i innych zaleceń, co do których penitent jest zobowiązany się dostosować. Rozstrzygnięcia Penitencjarii są przekazywane zazwyczaj w kolejnej spowiedzi, w terminie uzgodnionym z penitentem. Penitent ma prawo być – jak podkreśla autor publikacji – nierozpoznanym czy też niewidzianym z twarzy, stąd też przekaz decyzji Penitencjarii odbywa się w konfesjonale. Mogą jednak wystąpić pewne okoliczności (np. zamieszkanie penitenta w znacznej odległości od miejsca rezydencji spowiednika), które uniemożliwiają przekaz treści reskryptu Penitencjarii w ponownej sakramentalnej spowiedzi. Przekaz ten może się odbyć w inny ustalony sposób, jednak z zachowaniem tajemnicy (np. listownie na adres podany przez penitenta). Reskrypt potwierdza udzielenie przez spowiednika absencji w przypadku nagłym na mocy kan. 1357 KPK/83 bądź też – jeśli taka absencja nie została udzielona – upoważnia spowiednika do uwolnienia penitenta z zaciągniętej ekskomuniki zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej. Ponadto reskrypt – w zależności od rodzaju i ciężkości przestępstwa – zawiera nałożoną na penitenta pokutę oraz wszelkie inne zalecenia, nakazy czy

instrukcje. Sam dokument, po przekazaniu jego treści penitentowi, powinien być jak najszybciej zniszczony przez spowiednika. Należy zaznaczyć, że wszelkie rekursy kierowane do Penitencjarii Apostolskiej są bezwzględnie darmowe.

Trzeci rozdział recenzowanej pozycji jest poświęcony nieprawidłowościom do przyjęcia i wykonywania święceń. Autor wyjaśnia najpierw, czym są nieprawidłowości, jaki jest ich charakter oraz pochodzenie. Zaznacza, że chociaż nieprawidłowości z natury są stałe, to nie mają charakteru karnego, nawet jeśli źródłem niektórych z nich jest fakt popełnionego przestępstwa. Należy je ujmować jako stały kanoniczny zakaz, uniemożliwiający godziwe przyjęcie święceń bądź ich wykonywanie w przypadku ich posiadania. Aby ta godziwość była możliwa, konieczna jest dyspensa kompetentnej władzy kościelnej. Od nieprawidłowości niezarezerwowanych Stolicy Apostolskiej, zgodnie z postanowieniem kan. 1047 §4 KPK/83, może dyspensować każdy ordynariusz. W tym przypadku błędna wydaje się więc interpretacja autora, który przyznaje władzę dyspensowania w tego rodzaju nieprawidłowościach wyłącznie biskupowi diecezjalnemu. Natomiast jeśli chodzi o nieprawidłowości zarezerwowane dla Stolicy Apostolskiej, Penitencjaria Apostolska – jak podkreśla autor publikacji – udziela dyspensy w zakresie wewnętrznym tylko w przypadkach tajnych. Głównie są to nieprawidłowości zaciągnięte na skutek popełnienia przestępstwa umyślnego zabójstwa lub spędzenia płodu, czy też pozytywnego współdziałania w dokonywaniu tych przestępstw. Prośba do Penitencjarii o udzielenie dyspensy od nieprawidłowości jest kierowana – jak to zostało przedstawione w recenzowanym studium – za pośrednictwem spowiednika lub ojca duchownego. Tym samym autor pominął drogę osobistego bezpośredniego odniesienia. Ten sposób bezpośredniego kierowania prośby naszym zdaniem jest możliwy, zwłaszcza gdy – jak przyznaje sam autor w odpowiedzi na pytanie 41 – procedura otrzymania dyspensy od zaciągniętej nieprawidłowości może być przeprowadzona w zakresie wewnętrznym niesakramentalnym, a więc poza sakramentem spowiedzi, z oczywistych względów z zachowaniem tajemnicy. Stąd też podmiot dotknięty nieprawidłowością może poprosić nie tylko spowiednika czy ojca duchownego, ale także innego kapłana o pośredniczenie

w celu otrzymania dyspensy bądź też osobiście zwrócić się do Penitencjarii. Wszyscy pośrednicy kierujący pismo do Penitencjarii są zobowiązani do nieujawniania tej dykasterii imienia i nazwiska osoby będącej w nieprawidłowości. W końcowej części trzeciego rozdziału znajdujemy odpowiedź na temat konsekwencji przyjęcia święceń przez kandydata będącego nieprawidłowym, a więc w sytuacji gdy przeszkoda stała nie została usunięta przez dyspensę oraz co do terminu wniesienia prośby do Penitencjarii. W odpowiedzi na pytanie o pierwszy problem należy zauważyć brak zdecydowanego podkreślenia nieprawego przyjęcia święceń, co skutkuje zaciągnięciem nieprawidłowości do wykonywania przyjętych święceń (por. kan. 1044 §1, 1 KPK/83).

W rozdziale czwartym autor zajmuje się zagadnieniem uzdrowienia związku małżeństwa nieważnie zawartego. Podkreśla, że zazwyczaj tej sanacji dokonuje biskup diecezjalny, a także z umotywowanych powodów tego aktu może udzielić Stolica Apostolska. Precyzuje w tej kwestii sposób odniesienia się do Penitencjarii oraz co należy począć z otrzymanym reskryptem.

Tematem piątego rozdziału jest kwestia ewentualnej redukcji zobowiązań mszalnych, zaciągniętych przez pojedynczego kapłana, który z jakichś powodów nie może osobiście czy przez innych zadośćuczynić obowiązkowi odprawienia mszy świętej w intencjach określonych przez ofiarodawców. W tej sytuacji ów kapłan ma możliwość wystąpienia do Penitencjarii za pośrednictwem spowiednika o redukcję zobowiązań mszalnych. W prośbie, omijając imię i nazwisko kapłana, należy podać liczbę nieodprawionych mszy świętych, przybliżony wiek kapłana oraz jego stan zdrowia, motyw niezadośćuczynienia przyjętemu obowiązkowi odprawienia, w jaki sposób zostały użyte przyjęte stypendia, a także określić liczbę tych mszy świętych, które mogą być odprawione osobiście lub przez innych, aby zadośćuczynić przyjętemu obowiązkowi. Należy nadmienić za autorem, że takie odniesienie do Penitencjarii nie jest możliwe w przypadku redukcji zobowiązań mszalnych zaciągniętych przez osoby prawne czy instytucje (np. seminaria, kurie diecezjalne, instytuty zakonne). W tych przypadkach kompetentną dykasterią jest Kongregacja ds. Duchowieństwa.

W rozdziale szóstym książka informuje czytelnika o możliwości przedłożenia Penitencjarii Apostolskiej innych ważnych kwestii natury moralnej bądź kanoniczno-prawnej, będącej przedmiotem kapłańskiej posługi zakresu wewnętrznego. Przedstawiając w tej sytuacji za pytanie, należy unikać podawania nazwisk osób, których ewentualnie sprawa dotyczy.

Ostatni rozdział jest poświęcony odpustom. O ich udzielenie – jak zaznacza autor – można wystąpić do Penitencjarii za pomocą listu wysłanego pocztą lub faksem. Prośba ta powinna być właściwie umotywowana co do zasadności udzielenia odpustu oraz powinna zawierać pisemną zgodę biskupa diecezjalnego na jego udzielenie.

W zakończeniu autor wyraża nadzieję, że lektura tej publikacji przybliży czytelnikowi ideę działalności Penitencjarii Apostolskiej jako „trybunału miłosierdzia”, którego zasadniczą misją jest pomoc w procesie pojednania się z Bogiem i Kościołem wiernym znajdującym się w sytuacji utrudniającej osiągnięcie wiecznego zbawienia. Charakterystyczną cechą tego postępowania, w odróżnieniu od spraw wniesionych do innych trybunałów, jest gwarancja anonimowości penitenta.

Należy podkreślić, że publikacja ks. Carlosa Enciny Commentza nie tylko przybliża specyficzną działalność Penitencjarii Apostolskiej w zakresie *salus animarum*, ale przede wszystkim wskazuje wiernemu drogę odniesienia się do tego trybunału, a spowiednikom, którzy w większości przypadków są pośrednikami tego odniesienia, ukazuje, jak pomóc penitentowi odzyskać pełną harmonię życia z Bogiem i Kościołem. Stąd też wydaje się słuszne, aby publikacja ta była przetłumaczona na inne języki i stała się obowiązkową lekturą dla kandydatów przygotowujących się do kapłaństwa.

ks. Marek Stokłosa SCJ